

בס"ד, י"ח אדר התשפ"ו

מנחות נ"ה – מעשר מתאנים וגרוגרות, איסור חמץ במנחה, לימוד כלל ופרט רחוקים

שאלות:

1. ברוך רוצה להפריש מעשר, עשר תאנים מיובשות על 90 תאנים טריות, זה מותר?

הפרשת תרומה מתאנים על גרוגרות

○ הברייתא אומרת, ש"תורמין תאנים (לחות) על הגרוגרות (תאנים יבשות) במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות, ולא גרוגרות על תאנים ואפילו במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות".

○ ניתוח הרישא:

▪ הרישא אומרת שמותר להפריש תאנים לחות על גרוגרות (במניין, 10 תאנים על 90 גרוגרות - רש"י) רק במקום שבו רגילים לייבש תאנים. מכאן מדייקת הגמרא: שבמקום שלא רגילים לייבש אותן – אסור להפריש תאנים על גרוגרות. כי במקום שלא רגילים לייבש אותן צריך לתרום מדבר שמתקיים. והגמרא מבררת:

1. שאם יש כהן במקום שיכול לקבל את התרומה מייד – למה שלא יפריש תאנים לחות אפילו במקום שלא רגילים לייבש? הרי יש משנה שאומרת ש"מקום שיש כהן – תורם מן היפה", והתאנים הלחות הן יותר יפות וטובות מהגרוגרות.

2. לכן הגמרא מסיקה שמדובר במקרה שאין כהן במקום. במקרה כזה, הכלל הוא שצריך להפריש "מן המתקיים" (דבר שלא יירקב מהר). (ובמקום שרגילים לייבש תאנים, התאנים הלחות נחשבות כדבר שמתקיים (כי אפשר לייבש אותן), ולכן מותר להפריש אותן). ובמקום שלא רגילים לייבש – התאנים הלחות יירקבו מהר ולכן אסור להפריש אותן על הגרוגרות שמחזיקות זמן רב.

▪ לעומת זאת הסיפא אומרת שאסור להפריש גרוגרות על תאנים לחות (במניין - רש"י), אפילו במקום שרגילים לייבש תאנים. לא אומרים שממילא הכהן יהפוך את התאנים לגרוגרות בעתיד, כי לא מסתכלים על מה שיהיה בעתיד, אלא על המצב עכשיו – וכרגע הנפח של הגרוגרות קטן והוא ממעט במעשר.

▪ הגמרא מבררת שוב באיזה מקרה מדובר:

1. אם אין כהן נוכח – למה שלא יפריש גרוגרות? הרי המשנה אומרת ש"מקום שאין כהן – תורם מן המתקיים", והגרוגרות מתקיימות הרבה יותר מהתאנים הלחות!

2. לכן הגמרא מסיקה שכאן מדובר במקרה שיש כהן במקום ואז צריך לתת לו את הפרי "היפה" ביותר (התאנים הלחות), ולכן אסור לתת לו גרוגרות במקומן.

▪ ומכאן קשה, שתחילת הברייתא מדברת על מקרה שאין כהן, וסוף הברייתא מדברת על מקרה שיש כהן.

- **רב פפא אומר** שמהדיון הזה לומדים: שעדיף להסביר שמדובר בשני מצבים שונים לפי אותו תנא האם יש או אין כהן, ולא לומר שמדובר בשני תנאים שחולקים זה על זה, למרות שאנחנו יודעים שיש מחלוקת בשאלה, האם כשאין כהן תורמים מן המתקיים, בכל זאת העדפנו לא להעמיד את הברייתא לפי המחלוקת הזאת.
2. משה רוצה ללוש מצות לפסח במים פושרים כי המצות יוצאות יותר יפות, זה מותר?

איסור חמץ במנחה

- המשנה אומרת שכל המנחות נילושות במים פושרים (לפי התפארת ישראל על המשנה: ככה הפת נעשית הכי טובה והכי נאה. ולמרות שמים פושרים מחמיצים מהר יותר ממים צוננים, בבית המקדש לא גזרו על זה כי "הכהנים זריזים" הם ולא יתנו לבצק להחמיץ). יש לשמור על המנחות שלא יחמיצו כבר מהשלב שלפני הקמיצה, כי הפסוק אומר "אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ" בלשון עתיד – כלומר שצריך להיזהר עוד לפני שמקריבים את המנחה על המזבח (רש"י).
- הגמרא מבררת מה המקור לזה שגם על החמצת ה"שיריים" עוברים בלא-תעשה. **ריש לקיש** אמר שזה נלמד מהפסוק: "לא תאֶפֶה חֶמֶץ חֶלְקֶם נְתַתִּי אֵתָהּ מֵאִשִּׁי".
- הגמרא מקשה: הרי מהפסוק "לא תאֶפֶה חֶמֶץ" לומדים דבר אחר – לומדים שעל כל אחת מהמלאכות (לישה, עריכה, אפייה) שעושים בחמץ עוברים בלא-תעשה בפני עצמה, ולא איסור אחד על כולן יחד. הגמרא מתרצת: את מה שלמד **ריש לקיש** לגבי השיריים לומדים מהמילה "חֶלְקֶם" ומהמיקום שלה בפסוק אחרי איסור האפייה.
- אבל הגמרא ממשיכה לשאול: אולי נלמד באופן של "כלל ופרט"? האיסור הכללי "לא תעֲשֶׂה חֶמֶץ" הוא הכלל, והאיסור "לא תאֶפֶה" הוא הפרט, ומכאן נלמד שדווקא על אפייה חייבים ועל שאר המלאכות לא?
- **רבי אפטוריקי עונה**: שלא לומדים כאן "כלל ופרט" כי הכלל והפרט מרוחקים אחד מהשני; הכלל מופיע בפרשת ויקרא והפרט מופיע בפרשת צו.
- על זה מקשה בהמשך **רב אדא בר אבהה**: שלכאורה כן מצינו שלומדים "כלל ופרט" גם כשהם מרוחקים זה מזה.

3. האם ביום חנוכת המשכן שחטו את שעירי החטאת בצפון?

לימוד "כלל ופרט" המרוחקים

- **רב אדא בר אבהה** (או כדי) הקשה על הכלל שלא דורשים "כלל ופרט" שמרוחקים זה מזה בשני מקומות בתורה. הוא הביא ברייתא שעוסקת בשחיטת קורבן חטאת:
 - בפרשת ויקרא נאמר לגבי קורבן חטאת של נשיא: "וְנִשְׁחַט אֹתוֹ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט הָעֶלְהָ" – והעולה נשחטת בצפון. והשאלה מדוע צריך לומר את הדין בשעיר נשיא בפני עצמו שהרי בפרשת צו נאמר כלל לכל החטאות: "בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעֶלְהָ תִשְׁחַט הַחֲטָאת".
 - והגמרא מסתפקת אולי זה בא לומר בלימוד כלל ופרט שרק בחטאת נשיא יש חיוב צפון ולא בשאר החטאות. ומסיקה מכך שיש עוד פסוק שלישי שמלמד שחטאת נשחטת בצפון. שכל החטאות נשחטות בצפון.

- מוכח מהברייתא הזו שכן היה אפשר ללמוד ב"כלל ופרט" לולא הפסוק השלישי, אפילו כשהם מרוחקים זה מזה בפרשיות שונות, וזה סותר את הכלל של **רבי אפטוריקי**.
 - **רב אשי** דוחה את הקושיה ומסביר שהמקרה של החטאת הוא בכלל לא "כלל ופרט" אלא "פרט וכלל":
 - הפסוק על חטאת הנשיא (הפרט) מופיע בתורה לפני הפסוק הכללי על כל החטאות.
 - במצב של "פרט וכלל", הכלל מוסיף על הפרט ומרבה את הדין לכולם, ולכן אין כאן את הבעיה של "אין בכלל אלא מה שבפרט". ולפי זה, הקושי של הברייתא לא היה בגלל הכלל והפרט, אלא בגלל המילה הממעטת "אתו" (דווקא אותו), דווקא שער הנשיא נשחט בצפון. לכן היה צורך בפסוק שלישי כדי לרבות את כולם.
 - הגמרא **שואלת**: אם בסוף לומדים שכל החטאות נשחטות בצפון, מה באמת באה המילה הממעטת "אתו" בשער נשיא למעט?
 - הגמרא **עונה** שהמילה ממעטת את "שעיר נחשון" (שעירי הנשיאים בחנוכת המשכן). למרות שהוא נקרא חטאת, הם באים כהוראת שעה ולא על חטא, ולכן צריך להשמיע שאין חובה לשחטם בצפון. למרות שהם כן התרבו לעניין סמיכה והגמרא מבררת מנין ששעיר נחשון חייב ב"סמיכה".
 - **רבי יהודה** לומד מהפסוק בשער נשיא "וְסַמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר" שהמילה המיותרת "השעיר" באה לרבות את שעיר נחשון לסמיכה (למרות שהוא לא חטאת רגילה).
 - **רבי שמעון** סובר שהמילה הזו באה לרבות את "שעירי עבודה זרה" לסמיכה.
 - הגמרא **מקשה** בתחילת הדף הבא שבודאי **לרבי שמעון**, ואפילו **לרבי יהודה** מדוע שנחשוב שבגלל שהוא התרבה לסמיכה הוא יזדקק גם לשחיטה בצפון, הרי לא היינו לומדים את הדינים הללו מחטאות רגילות ב'בנין אב' כי שעיר נחשון הוא הוראת שעה, ואם באיזה אופן היינו לומדים, אז היינו לומדים גם לסמיכה! אלא חוזרת השאלה מה באה המילה אותו בשער נשיא למעט?
- והגמרא תדון בזה בדף הבא.